

E. P.

Kort Efterretning om nogle Coloniers eller fremmede Folkes Ankomst og Fortplantelse her i Dannemark,

særdeles først

om

M a g e r n e,

og flere fra Nederlandene her ankomne.

Det er nogle Aar siden jeg, efter min liden Eyne, satte et Forsøg paa at oplede en Deel af vore Landsmænds, de gamle Dan- skes Fodspor og Bedrifter i fremmede Lande. Dette Arbejds Ufuldkommenheder indseer jeg selv meget vel, og haaber at skionsomme Lesere ikke heller vilde vente eller kræve noget fuldkomment i en Materie af det Slags; thi hvad er der vel i Historiske Sager, som kand siges mørkere og meere underkast Tvivl, Modsigelse og Critique, end just den Materie de Migratione gentium, om hvilken Wolfgangus Lazius, Liv-Medicus ved det Kæyserlige Hoff, udi forrige Seculi Be- gyndelse har skrevet en stor Bog, fuld af ingenieuse Gisninger, men ligesaa Mangelfuld i Henseende til det Slags Beviisligheder, som vore Tidens Historici udkræve, naar de skulde give fuldkommen Bisald. Denne gang vil jeg stræbe at oplyse en Sag, som staaer i nogen Rela- tion og Hensigt til den foromtalte, men har derhos den Fordeel, at være vissere, og saa got som ingen Tvivl underkast, nemlig, Sagen er, at jeg vil opsoge visse fremmede Folkes Fodspor og Skiebne her hos os i Dannemark, forstaae ikke i de fabuleuse Tider, hvilke jeg ey har Lyst til at give mig af med, men i de 2. eller 3. sidst afvigte Seculis, da det er skeet ved adskillige Anledninger, at visse Colonier af fremmede Folk, ere hid indkomne og have nedladt sig iblant os, samt forholdt sig som gode Medborgere, Kongerne og Landet til kiendelig Tjeneste. At disse

og deres Afkom i sin Tid, saavel som andre Landets Indbyggere, maae have nogen Efterretning angaaende deres Oprindelse og Stiebne, da har jeg derom samlet hvad jeg hist og her har fundet finde troeværdigt.

Begyndelsen vil jeg giøre med de fra Nederland herhid forflyttede, og af det dem til Beboelse indrømmede Eyland Amag, saa kaldede Amagere.

En ældre Colonie af samme Nederlandske Nation, nemlig Grønninger, kunde jeg vel ogsaa her beraabe mig paa, men det jeg veed at sige om dem, er ikkun saare lidet, nemlig, at de for 2. a 300. Aar siden, da Handelen tilfulde florerede i Ribe, der har boet i saadant Antal, at den endnu bekiendte Grønne-Gade, qvasi Grønninger-Gade, af dem bærer Navn, ligesom de ogsaa der har havt deres Stabel og Oplags-Huus paa det gamle Raad-Huus, hvor den Tid var Børs, og i de øverste Bærelser Paakrum for Kiøbmænd af Grønninger Nation, denne Beretning grundes nu ikke paa det blotte Navn, i hvilket Fald man kunde supponere det samme om Kiøbenhavn, der ogsaa har en Grønne-Gade. Ney, om de Grønningers gamle Boe-pæl i Ribe vidner Matth. Wormius i nogle Vers, som hand har skreven P. Resenio til Ære for i den 1683. udgivne Bog kaldet *Nomnulla antiqua jura civitatum Danie*, hvor det heder blant andet:

Sligt vidner Stabelen af Grønninger opsatt,
Enddog den siden er omvendt og slet forladt.

Saa og noget udførligere D. Peder Terpager *in Ripis Cimbricis. pag. 673.* Confluxere tamen huc ex peregrinis oris præcipue Gróningenses, qui sedem hic fortunarum suarum & mercium elegerunt atque mercatum instituerunt. Nam quæ non ita pridem erat Curia, ea olim eorundem, ut vocant, Bursa, ædes ad quotidianum mercatorum conventum splendidissimæ, in quarum superiori contignatione, nihil non venale prostitit. Vicus in hunc usque diem ab ea denominatur, Grønner-Gade, qvasi Grønningers Gade, Grønningensium vicus.

Men som sagt er, da holder jeg mig egentlig og allermeest til de fra Nederland herhid forflyttede Amagere paa den De Amager ved

Riø

Kiøbenhavn. Dette Navn som klinger noget fremmet, er dog Dens eget ældgamle Navn, og har Hensigt til dens overflødige Frugter, med hvilke ey alleene dens Indbyggere, men ogsaa mange flere forsynes, ligesom af et Magazin eller Forraads-Huus, hvilket i det vidt udstrakte Celtiske Sprog, kaldes Mag. Udi vor Danske Talemaade sammenføyes ofte Koe og Mag, det er Fred og Velstand, eller at man lever magelig, gallice, à son aise, fordi man har overflødig nok at leve af. J. J. Pontani Ord ere herom in *Chorograph. Dan. pag. 725.* disse: Et hoc notandum quoque, vocabulum hoc, quod censetur, haud aliud quam domum ac penuarium denotasse, Germanis olim antiquissimis, apud quos hodieque Drusomagum, Barbetomagum, Rigomagum, Duromagum, & Magunciacum, (Under er det at Pontanus har glemt Noviomagum) & apud Italos Magasino, quod rerum venalium majorumque mercium veluti promptuarium signet. Om P. J. Resenii Gisning anført in *Inscript. Havn. p. 304.* nemlig, at *σῶμαχος* Stomachus, estomach, Mage, eller, efter vor Udtale, Mave er af samme Oprindelse, det overlader jeg til andres Efterforskelse, da det ey saa meget er Landet selv, som den der fastsatte Colonie eller Plantning af et fremmet Folk, jeg her har at gjøre med, skjønt Landets Beskrivelse ey heller gandske skal forglemmes paa sit Stød.

Det første som jeg ved dette Folkets Forslyttelse maae undersøge, er deres forrige Boelig eller Fæderneland, saa og deres Forslyttelses Tid og Anledning. Hollændere er det almindelige Navn med hvilket vi kalde dem, sigendes Hollænderne paa Amager, item om deres Bye Hollænder-Byen, og af deres Læringer i at omgaaes vel med Melk, Smør og Ost, har uden Tvivl de Herregaards Forpagtere, som holde Køer og en Stude, faaet her til Lands det Navn Hollændere, item deres Handel Hollænderie, som svarer til det tydske Ord *Meyerey*. Dog torde jeg paa den Grund alleene ey forsikre, at vore Amageres Fædre vare komne fra den Nederlandske Provins Holland, efterdi alle 7. foreenede Nederlandske Provinser, hos os i daglig Tale kaldes med det Navn, per denominationem a potiori. Mogle, som jeg mundtlig har konsulteret i den Materie, meene de skulde være Friser, ja særdeles Ost-Friser, altsaa halv Tydske og halv Hollandske, hvilket man vilde slutte af den Blanding i deres Sprog, da dette nu omstunder er meere

Platthyft end Hollandft. Men ligesom denne Blandings Aarsag siden skal viſes at være gandske noget andet og tilfældigt, ſaa rimet ſig deres Herkomſt fra Oſt-Friſland ingenlunde dermed, at den Nederlandske Regentinde Maria, efter Svaningii Beretning, blev bedet at ſende dem herhid, da hun en havde over Oſt-Friſlænder at befale. Arrild Hvitfeld ſiger in *vita Chriſt. II. pag. 43. edit. in quarto*, at diſſe Hollændere komne fra Vaterland i Holland, og at dette er egentlig Holland, kand en tages i Tvivl, da det Diſtrict Waterland noſſom er bekiendt; nemlig ſaa kaldes det Strykke af Nord-Holland (ſom ellers ogſaa kaldes Veſt-Friſland) der ligger lige over for Amſterdam, hiin Side Ye, og er omgiben med Kennemerland, Beemſter og Syder-See. Deri ligger de Stæder Edam, Mønnikedam og Pyrmerent.

Fra dette Nord-Hollandske eller Veſt-Friſke Diſtrict Waterland, ere da diſſe Umageres Forfædre komne herhid, og det i Foraaet Anno 1516., alſaa i Aars Tid efter Dronning Eliſabeths, Chriſtiani II. Dronnings Ankomſt i Dannemark. See Hvitfeld l. c. Naar dette ſtaaer faſt, da ſeer man, de fare vild, ſom foregive, at denne Colonie ſkulde have været i Følgeſkab med Høyſtbemeldte Dronning. Saa heder det ex. gr. udi Buddei algem. Hiſtor. Lexicon in voce *Amack*: Als König Chriſtianus II. Anno 1514. (ſkal være 1515.) ſich mit des Käyſers Caroli IV. (ſkal være V.) Schweſter Iſabella (ſaa kaldtes hun af nogle) vermählte, und ſelbige viele Niederländer mit ſich brachte, wurde ihnen dieſe Inſul zu bewohnen gegeben. Herhos citeres *Pontani Chorograph. Dan.* Men naar denne efterſees, heder det pag. 725. ikke, at Dronningen førte dem med ſig, endſkiønt hun hialp til at de kom herind. Ordene ere: *eò ante ſeculum & qvòd excurrit, traducta Colonia eſt, idque volente aut faltem adjuvante Sorore Caroli V. qvam thori ſibi ſociam aſſumpſerat Chriſtianus Secundus.* Alt dette ſkeede efter, ja, ſom jeg før ſagde, hen ved Aar og Dag efter det Kongelige Bryllup, beviſer deels J. Svaningii deels Hvitfelds Ord, ſom her fortiene at læſes. Den forſte ſiger in *vita Chriſtiani II. cap. II. §. III. p. 98.* ſaaledes: *Post confectas autem nuptias regias, ut Iſabella apud ſe haberet præſto utriusque ſexus homines, ex ſua gente, apud qvam nata atque educata erat, qva cum converſaretur & ejus opera miniſterioque uteretur, donec indigenarum mores*

lingvamque addisceret, scriptis ad D. Mariam præsidem in Belgico literis, excolendis hortis, ferendisque diversi generis radicibus atque leguminibus culinæ servituris, homines idoneos ex Hollandia evocari Christiernus curavit, quibus in Amagriam Insulam, Havnæ vicinam, introductis, villam in ea ad habitandum eis concessit, in qua posteritas illorum etiam hodie commoratur. Det andet paaberaabte Vidnesbyrd, nemlig Hvitfelds Ord, er endnu merkvaerdigere for flere Omstændigheders Skyld, blant andet denne, at ey alleene Dronningen, men ogsaa den berngtede Sigbrit, Dèvekes Moder, som ogsaa var fra Holland, angives saasom disse Hollænderes Patronesse og store Befordreriske hos Kongen. Ordene ere i *Christ. II. Levnet* pag. 43. edit. 4to. "Anno 1515. lod hand (nemlig Kongen) forhandle udi Bate-landene udi Holland, at hid skulde indkomme nogle Hollænder at boe, hvilke hand tilfagde stor Frihed, og paa Foraaret 1516. kom her nogle ind, hvilke hand indgav en Bye paa Amager at boe paa, kaldes Hollænder Byen, hvortil Dronningen meget hialp, fordi det Folk særdeles veed at omgaaes med Ost, Smør, Løg, Rodder, Hauver at anrette og Bildgaase-Fang, hvilket var et evigt Gavn for Kiøbenhavn's Bye end paa denne Dag. Kongen blev siden de Hollænder saa tilnæget, baade for Dronningens og Sigbrits Skyld, ja fordi det er et nærigt Folk, at hand havde været tilfreds, at alt Riget, alle Kiøbstæder og Landsbyer med dennem havde været besætt, som de og udi de Dage vare fast myndige, thi ikke alleeneste de, men og de Skotter og andre fremmede bleve forlænet med Rigens Slotte og Læn paa Genant, og mange Stæder paa Her og Landsbyer, findes Hollænder, indplantet paa den Tiid her i Riget, som siden stedse haver boet her. Da blev og Sprov besætt med Hollænder, men de siden flytte til Bytte i Falster. Helsingør vilde hand slet indgive Hollænder, men de Danste, som havde Eyedom og Adkomst, vilde ikke romme, hvorudover hand blev den Bye fast unaadig.

Hvormange de først hid indkommende Hollændere vare, hvad de første Huusfædre heede, hvad Bey de kom ad, hvad Gods de førte med sig, hvorledes de først bleve boesatte paa et Stæd som andre for dem havde i Ene, og hvorledes de allerførste Privilegiens Ord egentlig lyde, det er Ting som jeg vei vilde oplyse, men kand ey tilfulde, og det af den

Uarsag, at hos dem eller deres Skout, aldeles ikke findes nogen skriftlig Efterretning ældre end siden midt i forrige Seculo, da deres Bye udi den Svenske Krig, særdeles i Kiøbenhavn's Beleyring Anno 1659. blev gandske afbrendt (see *Olai Borrichii Amagria vindicata in deliciis Poetarum danorum T. II. p. 481. seq.*) og saa got som intet reddet, ikke engang deres Privilegiens Original-Documenter, endskjønt Summen af deres Indhold noksom sees af de i Kong Christiani III. og alle følgende Kongers Tiid til dem udgivne Breve, Confirmationer, Resolutioner og deslige, hvilke jeg deels i Cancelliets Archiv, deels i gode Benners Giemme har opsporet, og saa vidt behøves til deres Histories Dplysning, siden summariter skal anføre. Her vil jeg først melde dette, at efter gamle Folkes Sandsagn, skal Tallet af de hid indkomne Familier, som nu ere nogle hundrede, have været 24. Disse fik af Kongen mod saare taalelig Afgift, og med Frietagelse fra Siælland'ske Bønders da værende Borne-Net, ja ogsaa fra visse andre Puncter i den Danske Lov, som dem ikke anstod, den paa Umager Lands Søndre Ende liggende Landsbye, da Maglebye (hvilket i Siælland sædvanlige Mavn betyder store Bye) nu af dem kaldet Hollænder Bye, med alle dens tilliggende Marker, saavel som med den De Saltholmen.

Om deres Udspredelse i mindre Colonier paa andre Danske Øer, særdeles Sprov og Bytøe ved Falster, melder foranførte Hr. Hvitfelds Ord saasom om en Ting der skulde være skeet tillige. Dog, dersom man paa Grund af foranførte Tradition, vilde holde for, at alle deres Fædre udgjorde en flere end 24. Familier, saa synes det at Maglebye Sogne-Marker vare dem meere end tilstrækkelige nok, helst da de dem alleene bleve indrømmede, og det heed til hine forrige Beboere uden Undtagelse

Veteres migrate Coloni.

Hollænderne beholdt ingen af dem hos sig, ligesom de indtil denne Dag ikke taale at nogen fremmet bliver en boesiddende Lods-Ehere imellem dem, eller ved Giftermaal blander sig i deres Folkfær, ey anderledes end om de havde hine Israeliters Love ved Canaans Indtagelse at efterleve. Som de da af Beayndelsen knap have kundet bestride alt det Arbeide deres frugtbare og Kiøbenhavn nærliggende Jords Dyrtelse

ud,

udkrævede; saa slutter jeg, det har vel været en Generation eller længe-
 re, førend de gave den nye Sværm af sig til Sprov og Bytøe, ja vel 3.
 til 4. Generationer, førend en anden Sværm indtog den Mark i Hvid-
 ovre Sogn, paa Kiøbenhavns Vester-Side, som kaldtes Kongens
 Amager, eller nye Amager, og er nu Friederichsbergs Bye, hvilken
 blev skilt ved sine Marker mod Enden af forrige Seculo, da det Kongeli-
 ge Slot Friederichsberg blev anlagt med sin vidtloftige Hauge og Alleer.
 Udi bemeldte Friederichsbergs Bye, boe endnu nogle Descendenter af
 dem, dog blandede med andre Landsens Indbyggere, som i Stæden for
 de dem fratagne Jorder, have faaet anden Kongelig Benaadning at
 nære sig af, saasom Kroer-hold og deslige. Men hvad sig angaaer den
 omtalte ældre Sværm af samme Colonie, vil jeg, saa vidt mueligt, søge
 at oplyse dens Stiebnæ, førend jeg taler videre om vore Amagere selv.
 Hr. Hvitfelds Ord ere paa bemeldte Sted disse faae: Da blev og Sprov
 besætt med Hollænder, som siden flyttede til Bytøe. Den liden De
 Sprov, eller, som andre skrive Sprogøe, ligger midt i det store Belte,
 mitvejs imellem Korsøer og Nyeborg, noksom bekiendt for alle, som
 rense den Bey, og ofte om Vinteren maae tage deres Tilflugt derhen.
 Denne fortæres aarlig og øyensynlig af den skarpskiærende Strøm, som
 der falder forbie af Rattedgattet ind i Østersøen, og Den maae endelig
 have været meget større den Gang end nu, da ikkuns een eeneste Bonde-
 gaard der findes. Saadan Landets kiendelige Formindskelse har vel i
 Tide advaret Hollænderne om den Fornødenhed at flytte andensteds hen.
 Dog for at blive, efter deres Principium, et særdeles og ad skilt Folke-fær,
 har de ikke flyttet til det faste Land, men atter udbedet sig et Eyland,
 nemlig den liden dog frugtbare De Byte, som Hvitfeld kalder den, egent-
 lig Bytøe under Falsters østre Side, nær ved det navnkundige Gætzøer.

Hvad Nar denne nye Migration er skeet, findes ikke, men af nogle
 troeværdige Documenter, som Belærværdige og Høylærde Hr. Johan
 Burferus, nu værende Sogne-Præst til Weggerløse Sogn i Falster, har
 havt den Godhed at lade mig meddeele, sees at mod Høyløvlige Kong
 Christ. III. Regierings Ende, nemlig Nar 1552. die visitationis Mariæ,
 haver 13. Hollændere af de under Kong Christ. II. fra Waterland her
 indkomne Colonister, fæstet det meeste af Bytøe paa deres Livs Tid.
 De Mænds Navne, som fandtes under Første-Brevet vare Hans Reep-
 fla-

flager, Jacob Cornelissen, Diric Koel, Jep Reersen, Tonnes Reersen, Niels Friis, Hans Friis, Peter Reersen, Herman Oldebrandsen, Adrian Tonisen og Tonnes Hansen. Aar 1610. da ingen af disse var i Live, og Fæstet altsaa expireret, haver deres Børn og Børnebørn fæstet paa nye, af Hendes Kongel. Majest. Sophia, Friderici II. efterladte Enke Dronning, mod 600. Rixdal. Erleggelse, og Tilbud herefter at betale, hver Gang en Gaard blev ledig, 30. Rixdal. saa og at svare aarlig Land-Gilde og anden Afgift efter Landets Sædvane. De Hollændere, som indgik denne nye Contract i sidstbemeldte Aar, kaldtes Diric Mortensen, Cornelis Lambertsen, Hans Adriansen, Cornelis Friis, Peder Tønnesen, Daniel Tønnesen, Diric Cornelissen, Johan Lambertsen, Hübert Volgersen og Hübert Tønnesen. Disse samt deres Børn besadde Bytøe indtil Anno 1670. da Hendes Majestæt Sophia Amalia, Høylovlige Kong Friderici III. efterlevende Dronning fik Falster med dets Tilhørende, som sit Livgeding, og fandt for got, efter sin Hoff-Marschals von Bülow's Raad og Tilskyndelse, at lade disse nu temmelig naturaliserede Colonister opslige deres Gaarde, og flytte efter Behag andensteds hen, hvor de kunde, da Landet ey længere skulde dyrkes, men ligge til Gresgang for tvende smaae Meyerier af 160. Køer. Dette stod saa hen, indtil Høystbemeldte Hendes Majestæt's Død Anno 1685., da Landet igien tilfaldt Høylovlige Kong Christiano V., og man ved Undersøgelse befandt, at den nye indførte Huusholdning dueede intet, hvorfor den gamle maatte foretages og Bøndergaardene af nye opbygges, efterdi de andre Bønder paa Gekøer, hvorved Bytøe henger, som en Peninsul, ellers bleve ødelagde med den megen Høebiering og Hoverie, som giordes til Meyer-Gaardene.

Den Gang søgte man de tilforn bortviiste Hollænder eller deres Børn, men fandt ikkun '4., som havde Lyst til at beboe deres Stavn, nemlig Peter Hollænder, Tygge Hollænder, Jan Albertsen med sin Søn, og Claus Adriansen. Resten af de nye Beboere vare deels Falstringer og Lolliker, deels Holsteener, med hvilke Hollændernes Børn have besvögret sig, saa at nu neppe nogen veed sin Herkomst. Det samme er skeet med de, som før er meldt, Anno 1670. fra Den bortviiste Hollænderes Afkom, hvilken vel findes i Falster og Lolland, men uden nogen Distinction af Klæde-Dragt, Sprog, eller Levemaade, da
dog

Dog deres Forsædre, indtil midt i forrige Seculo, heri komme næsten overeens med deres Stallbrodre, Amagerne ved Kiøbenhavn. Den kiendeligste Levning af denne Colonie synes at være paa Hasseløe, et lidet Eyland ikke langt fra Bytøe, og bedre end den, i Henseende til Jordens Frugtbarhed; thi her have Bønderne langt meere end andensheds at giøre med Røder, Roer, Løg og andre Kiøkken Urter, som de med god Fordeel selge til Nyekiøbing, for hvilken Bye bemeldte Hasseløe er at ansee i den Henseende, ligesom Amager for Kiøbenhavn.

Angaaende denne Colonies Nederlandske Sprog, da har den vel ikke havt anden Gudstieneste end paa Dansk, i Sogne-Kirken Bøggerløse, og deres Børn snart antaget det Danske. Dog har den derhos tillige i lang Tid brugt indbyrdes det Hollandske og omskiftet det til Plattndsk ved Anledning af daglig Søefart paa Rostock, hvor de den Gang solte meget Smør og Ost. En Hollandsk eller Plattndsk Gravskrift findes ogsaa paa Bøggerløse Kirke-Gaard huggen i en Steen og lyder saaledes:

Her unter liegen begravet Dirik Jansoon Kool und sin Huusfrove Inger Elbertsdochter, storven Anno 1606. und 1605.

Uarsagen hvorfor denne Dirik Kool skal, efter velbemeldte Hr. Joh. Burseri Beretning, bygget paa gammel Sandsagn, have fortient dette Vreminde, frem for Resten af sine Landsmænd, er, at hand dem alle til Beste, har indløbet et stort Stykke Jord af Gæboers Gresgang, da det, som man fortæller, var et Vilkaar ved Fæstet, at Bytøes Indbyggere skulde bekomme saa meget, som een af dem i en vis foresatt Tid, kunde løbe omkring. Dirik Jansoon Kool, som siges at have kunnet løbe i Kap med en Hest, har altsaa havt samme Merite hos sine Naboer, som den bekiendte Hellig Anders hos Bøggerne i Slagelse, da hand, si fabula vera, paa et 9. Nætter gammelt Jøl, indreed dem en stor Byemark, i Kraft af sin Hellighed.

Med denne Efterretning meener jeg da, at have oplyst nogenlunde hvad tilforn er anført af Hr. A. Hvitfeld, nemlig de Ord: Mange Stæder paa Der og Landsbyer findes Hollændere indplantede paa den Tid her i Riget, som siden stædse haver boet her, da blev og Sprov besætt med Hollændere, men de siden flytte til Bytte i Falster.

Nu kommer jeg tilbage til Amager Land, og den der, med bedre Held henplantede nederlandske Colonie, hvis Herkomst og Ankomst tilforn er beskrevet, saa vidt Efterretningerne vilde tilstrekke, og saa vidt er det og, jeg fremdeles skal stræbe at oplyse dens Skiebne samt nærværende Tilstand. Dog maae jeg allerførst melde noget om Amager Lands naturlige Beskaffenhed, ligesom Navnet tilforn er undersøgt. Den De Amager ligger paa Siøllands østre Side, og skilles derfra ved Kalleboe Strand, som gjør den berømte Havn der har givet den Kongel. Residens-Stad sit Navn. Stranden er her ifkuns et Byffe-Skud bred, saa at en Deel af Kiøbenhavn, nemlig Christianshavn, ligger paa Amager. Dette Land er ifkuns lidet i Udstrækning, nemlig efter de fleestes Ord 6000. Skrit og udi Bredden noget meere end halv saa meget, eller som jeg finder i en anden Efterretning 1. og en halv Miil langt og lidet over en halv Miil bredt. Grunden er over alt gandske flet og jevn uden mindste Banker. Skov skal der fordim have været i Overflodighed omkring ved Søekanten paa alle Sider: Men siden Kiøbenhavns sidste Beleyring (da deels de Danske selv i Begyndelsen, deels Fienden, som siden holdte ilde Huns, nedhug og til adskillig Brug anvendte alle store Træer) findes der ingen anden Skov, end nogle smaae Lunde her og der med Gliid plantede og indhegnede for Under-Biltets Skyld, nemlig Harer, som der findes i utrolig stor Mengde, hvilke Lunde af Jægerne kaldes Remiser. Mens om end Amager havde meere Skov, da taalte Indbyggerne den ikke gierne, efterdi Jordens Frugtbarhed er alt for stor og langt bedre kand anvendes til Kornavl og allehaande Hauge Urter, eller andre Vexter, hvortil Amagerne alleene ere hengivne, og derfor holde saa lidet paa Træer, at endogsaa de frugtbare, saasom Eble-Pære-Kirsebær Træer og deslige finde lidet Sted hos dem. Deres Brændsel maae de altsaa hente af Torve-Moser og Skov-Egnene Norden for Kiøbenhavn og fra Dragøe. Ja endogsaa til Gressgang holde de deres Jord alt for rar, og græsse ifkun lidet hos sig selv, men meere paa den hart hosliggende De Saltholm, som dem dertil alleene er indrommet og ey pløyes eller beboes, undtagen af nogle Steenbrekkere, som derfra bortføre utroelig megen Kalk-Steen, at jeg ey skal tale om, det meeste som deres Køer æde er Mast og Spøel, hvilken hver Torve-Dag tages tilbage fra Kiøbenhavn i de Vogne, der ellers maatte gaae ledige hjem. Kornet som voxer her af alle Slags i største Overflodighed og staaer tyk-

kere

fere paa Ugeren end i noget andet Dansk Land, er dertil meget stort og
 Kiernefuldt, saa det altid selges noget dyrere end andet Siællandsk
 Korn. Imidlertid hvile Ugrene aldrig eller ligge til felleds og Over-
 drift som paa andre Byemarken, men ere idelig under Ploven, da de
 kunde faae Giødning nok i Anledning af Kiøbenhavns Naboelav. Dog
 det som Amager Grund allermeest og til Bondens største Fordeel giver
 af sig, er de onttalte Kjøkken-Urter, særdeles allehaande Kaal, Rødder,
 Roer, Løg og deslige, hvormed Kiøbenhavn ret rigelig, for billigt
 Kjøb, forsynes, saa at om ikke disse Amager-Marker vare, maatte saa
 Følskerig en Bye endelig have store Forstæder paa den anden Side, hvor
 vel ogsaa nogle Hauger aarlig anlægges, men dog forslaaer deres Af-
 grode intet imod den der kommer fra Amager Siden, og importerer
 mange 1000. Rixdaler om Aaret, hvilke Penge tillige med de der løses
 af Smør, Ost, Kierne-Mælk, Suur-Mælk ic. gjøre dette Folk saare
 velhavende ja for en god Deel Hovedriige. Meere om Landets natur-
 lige Egenskab kand eftersees i Arendt Berntföns Dannemarks og Nor-
 ges frugtbare Herlighed, pag. 50. Amager Land, hvis samtlige Ind-
 byggere regnes til 800. Familier, er nu, og har af Arvids Tid været
 deelt i 2. Kirke-Sogne, det eene kaldet Taarne-Bye, som ligger Vester
 paa Landet eller nærmest mod Christianshavns Port, er ulige større end
 det andet, og bestaaer af følgende 9. Landsbyer: Taarnbye, Kastrup,
 Mariebolille, Allerop, Tammerop, Sundbye-Vester, Sundbye-
 Øster, Raagaard og Biberop. Dets Indbyggere ere Danske, men
 blandede med Hollænderne, saa og brugende samme Klædebragt, dog
 med den Forskiel, at Qvindernes Lintøj er meere blaae, hvorved de
 distingueres. Det andet Sogn, som ligger en Miil fra Porten paa
 den Syd-Øst Ende og bestaaer af 2. store Byer, nemlig Hollænderbye
 og Dragøe, kaldtes forðum Maglebye, nu Hollænderbye, af dets Be-
 boere; thi ikkuns dette Sogn er det, som blev disse Colonister indrom-
 met, om hvilke her videre skal tales. Dog vil jeg først indrykke noget af
 den berømmelige Viti Beringii Beskrivelse over Amager, og det saa me-
 get meere, efterdi det er et utrykt Fragmentum af hans Obsidione Hav-
 niæ, hvoraf det med meere blev udeladt, for saadanne Marsagers Skyld,
 som mig ere ubekjendte. Ordene sem hid henhøre ere efterfølgende: In-
 sulam hanc, non naturæ credas beneficio, sed humana solertia admo-
 tam urbi, maximis commodis ipsoque loci positu adeo adopportu-

nam, ut cella Havnæ dici ac horreum mereatur, & nova prorsus Sicilia, si ad terræ ubertatem, spatii quoque accessisset magnitudo. A Septentrione projecta est in Meridiem, fronte tamen nonnihil obversa in Ortum. Tenet in longum sena millia passuum, plus dimidio in latitudinem excurrent, haud magno ambitu, si usum compones. Dirimitur à continente modico intervallo freti, ubi permeat mare, angusto rapidissimum alveo, quem contraxit sublicio ponte Regum defunctorum ultimus, inque proxima area ac planitie, qua ex alto insula ad urbem inflectitur, posuit urbem, incinxitque vallo, quam ex suo nomine Portum Christiani nuncupavit, novam nuper Havniam, nunc veteris appendiculam. Reliquis insulæ spatiis nulla tellus est feracior, ubique culta agrorum conspicies & ex omni gleba proventum. Arvum omne ad sementem quotannis proscinditur. Reliquum omne quicquid non occupant sata & aratro quæsitæ fruges, luxuriat herba non pecorum minus pastu opportuna, quam sativa & esculenta. Hinc legumina ubique & quicquid ex satis terra in filiquis nascitur, tum ex oleraceis, quos ex terra non ocyus soli ubertas & genius, quam habitantium labor elicit, rigente adhuc hyeme, antequam ver primum fatorum seminibus inferat animam, fimi madore ac incubatu tepescientium agros, & velut cum rerum natura de principatu industriæ & fertilitatis contendentium. Nec segnius scrutantur piscium mare & stagnantia freti. Fuscina imprimis figunt angvillas, aut ratibus educunt radici novas cupedias, & ad diffitos procul populos mitti solitas, etiam (qui his illecebris maxime delectantur) Britannos, degentes in medio mari, in ipsa piscium sede, unde circa omne littus prospectant otiose aliorum solertiam, & sic tamen vario aqvatilium genere locupletant orbem, omnium aliquando indigentes & omnium semper domini.

Dette saa frugtbare og for Kiebenhavn særdeles vel situerede England var det da, som Kong Christian den Anden fandt for got at indromme en Deel af, nemlig Maglebye Sogn, til de fra Vaterland i Holland hid hentede Colonister. Paa hvilke Vilkaar dette Bytte egentlig er skeet, skulde nu best sees af deres første Privilegii Ord, dersom disse vare at fiade. Men da de, som før er meldt, bleve brændte tillige med heele Hollænder Byen i den Svenske Kriig, Anno 1659., saa maac man behielpe

hjælpe sig med de Summariske Tgentagelser der findes i de følgende Kongers Confirmationer, Rescripter og deslige Breve, udi det Kongelige Cancellie-Archiv, som temmelig opløser dette Folkes Vilkaar Lüd efter anden.

Det allerældste Brev jeg har kundet finde, dateret Dom. Lætare 1541. handler om Amager Lands Tndbyggere i Almindelighed, og har noget som bestyrker den Talemaade Hvitefeld bruger om dem paa oft anførte Sted, nemlig, at de vare fast myndige i de Dage. Brevets Extract er denne, at Tndbyggerne paa Amager ikke skulde deeles, eller plazes, eller i nogen Maade trenges til at bygge, eller fæste nogen Gaard andenstøds, uden paa Amager, og ey NB. af Hollænderne trænges eller fæstes derfra. De skulde ey heller besværes med lange Egter at giøre uden Landet, men arbejnde til Kiøbenhavns Slot og paa Amager-Gaard, efter gammel Sædvane. De skulde ubehindrede bruge deres Handel og Næring paa Saltholmen. Dog skulde de ingen fremmede Folkes Fæe forlove at føre did paa Landet. Dersom Hollænderne paa Saltholmen boende (den Gang, nu ikke) ere ey tilfreds at samme Amagere endda bruge deres Handel der paa Landet, da skulde Hollænderne have frie Forlov at drage der af Landet, men de derimod være forpligtede at give til fornævnte Kiøbenhavns Slot saadan Rettighed og anden Afgift, som samme Hollændere nu give, som beløber til 3. Tønder Smør. Heraf seer man, at de ældre Amagere i det Danske Sogn Tornebye har klaget over disse deres Naboer og nye Giester.

Det andet Brev angaaer Hollænderne alleene, og er givet dem til Beste af samme Høylovlige Kong Christiano III. Aar 1547. die Margr. Virginis. Saaledes, at Hollænderne stedse skulde beboe Store Maglebye paa Amager med dens tilhørende Grunde, og give deraf aarlig til Kronen 300. Mark Danske Penge, saa og forsyne Kongens Kiøkken paa Kiøbenhavns Slot med alle de Rødder og Løg, som behøvedes til Udspiisning; derhos tilholdes de at føre et got Christeligt Levnet og Regiment iblant dem selv, ey tilstødende eller dølgende nogen som fører Bildfarelse imod den hellige og reene Evangeliske Lærdom. De skulde være Lehns-Manden paa Kiøbenhavns Slot horige og lydige, naar hand dem tilliger. De maae bruge det Land Saltholmen ligesom an-

dre Kongelige Undersaatter paa Amager, og deraf svare en Deel af den aarlige Udgift til Kongen.

No. 1569. den 6. Febr. fik de Friderici II. Brev, at ingen maae hindre Hollænderne i Maglebye at bruge det Alale-Fiskerie, som deres Forfædre havde opfundet og i Stand sat, hvoraf de give aarlig 6. Tønder saltet Alal til Kiøbenhavns Slot.

No. 1573. den 20. Aug. Samme Konges Brev, som indeholder en Bekræftelse paa Kong Christ. III. oven anførte Brev af 1547. med det Tillæg, at de af Slots Fogeden ey skulde tilliges at giøre mere Egt og Arbejd, end hidindtil sædvanligt havde været.

No. 1574. den 11. Junii. Samme Konges Brev, at efterdi Maglebyes Indvaanere formeeres og ey alle finde Sted eller Næring i Byen, da maatte efter Ansøgning, deres unge Folk fæste Gaarde eller nedsætte og nære sig i de andre Byer blant Danske Folk paa Amager, og der nyde samme Ret og Skiel som de.

No. 1575. den 11. Junii. Samme Konges Bekræftelse paa, at Maglebyes Indvaanere maae nyde og bruge det af deres Forfædre for 40. Aar siden (altsaa Anno 1535.) opfundne og indrettede Alale-Fiskerie baade under Siølland og Amager, foruden nogen Forkrænkelse. Til at søge denne Kongelige Confirmation tages Anledning af Walløe Eyere, som ey vilde tillade dem at fiske paa sin Forstrand, men af Kongen blev anmodet derom med venlige Ord.

No. 1579. den 14. April. Samme Konges Brev til 10. Mænd af Maglebye, som havde fæstet Cronens Ladegaard, liggende ved Tornebye, mod 700. gamle Daleres Fæste-Penge, og 100. Daler aarlig Afgift. Naar den sidste af de 10. Mænd var død, skulde Fæstet fornyes, om de vilde beholde det.

No. 1584. den 18. Aug. Samme Konges Brev, at efterdi Hollænderne i Maglebye klagede, man udfrey alt formeget af deres Mandskab til at tiene paa Kongens Flode, saa skulde de ansættes til 30. Mand gode Matroser og ey flere at udgiøre.

No. 1596. den 4. Octobr. Kong Christiani IV. Baskjermelse-Brev for Hollænderne paa Amager og fuld Bekræftelse paa alle de Privilegier dennem tilforn vare givne.

No. 1615. den 10. Julii. Samme Konges Brev om at Schulteis og Schepens med samtlige Indbyggere i store Maglebye paa Amager hos Kongel. Majest. havde forestillet, hvorledes deres Forsædre havde fra Nederlandene med sig ført nogle visse Forordninger og Statuter, og de samme hidindtil efter Leylighed brugt: Men nu fremdeeles befinde de, at samme vel der udi Nederlandene, men ey længere her hos dem paa Amager ere tienlige, baade fordi de ere noget mørke, og vanskelige at forstaae, saa og for andre Aarsagers Skyld. Fremdeeles, da det dog ogsaa skulde falde dem vanskeligt, at udføre deres Sager for Siællands Lands-Ting, og efter Siællandsk Lov, i hvilken de ingen Kundskab have, saa bede de, at Kongen vilde affkaffe bemeldte Statuter, men derimod anvise dem som Rettesnoer den Jydske Lov-Bog og Reccessen, item tillade, at de for deres Schulteis og Schepens, maatte afgjøre deres Sager uden Appellation til Lands-Tinget, hvorimod der maatte appelleres først til Amtmanden paa Kiøbenhavns Slot, og siden til Rigens Raad. Endnu begjærede de den Frihed at maatte give deres Børn et Stykke Jord til Medgift. Item, at ingen Fremmed maatte komme og kiøbe Jord eller Eyendomme iblant dem, men hvem som vilde selge, skulde selge alleene til dem og deres Familier. Item, at de maatte selge deres Mal og Korn hvorhen de vilde, uden at falholde det først i Kiøbenhavn. Alle disse begjærede Poster bleve dem af Kongel. Naade tilstaaede og bekræftede.

No. 1624. den 19. April. Samme Konges Brev, at Maglebyes Indvaanere have faaet i Forpagtning paa uviste Aar, Cronens Ladegaard hos dem beliggende, mod 200. Rird. Specie, hver Jule-Aften at erlegge. Jorden ey at udmaatre og 3. Pund Korn foruden Tienden at afgive til den tydske Prest hos dem, saa og continuere den Afgift af 3. Pund Korn, som den Danske Prest hidindtil havde faaet af samme Lade-Gaard.

No. 1648. den 15. Decembr. Kong Friderici III. Brev, ved hvilket alle Privilegier, som tilforn af Høylovlige Konger ere givne Hol-

læn-

lænderne i Maglebye paa Amager igientages og bekræftes uden Undtagelse.

No. 1655. den 26. Sept. Samme Konges Brev, at endskiont Kongel. Majest. kort tilforn havde privilegeret Jonas Heinemars, Solder i Dresund, alleene at maatte udføre her af Riget til fremmede Stæder levende Val, saa skulde dog dette Privilegium ikke ophæve den ældre Frihed, som Amagerne havde til at benytte sig af deres Val-Fiskerie, og at forsøre Valen hvorhen de vilde.

No. 1667. den 20. Aug. Samme Konges Brev af det Indhold, at, siden Regierings-Formen i disse Lande var forandret, vilde Kongel. Majest. dog have Amagernes Privilegier confirmerede, saa vidt samme ey fandtes stridige mod den Kongel. Souveraineté. Dernæst tillædes at herefter maae skiftes og deeles iblant dem efter deres gamle Bedtægt, som bestaaer i efterfølgende Puncter: 1.) Alt naar Fader eller Moder døer, da skal der skiftes og Børnene settes Formynder, men denne samme skal ey være beføyet til at kræve af den tilbage levende Fader eller Moder, den tilfaldne Arv paa Børnernes Begne, med mindre man saae at Godset blev forødet. 2) Alt Broder og Systers skal gaae i lige Arv og Deel med hverandre, og Systeren ikke nøyes med det halve, saasom Dansk Ret ellers fører med sig. 3) Alt naar et Barn, efter en død Fader eller Moder, har faaet Arv ved Skifte, og Barnet derpaa døer, da arver den efterlevende Fader eller Moder ey all Barnets Deel, mens en Deel lige ved een af det døde Barns Sydskende. 4) Alt naar et Barn døer, som er uden Broder eller Systers, og dets Forældre haver allerede arvet, da arver Farbroder eller Farsysters paa den eene Side, og Morbroder eller Morsysters paa den anden Side, og Godset imellem dem skiftes i lige Deele.

No. 1670. den 4. Aug. Kong Christ. V. Bekræftelse paa bemeldte hans Hr. Faders Brev.

No. 1672. den 6. Nov. Samme Konges Brev om, at meenige Indbyggere i Maglebye, som selv paa egen Bekostning og uden andres Hielp, har bygget deres Kirke og den ved lige holdet, maae fremdeles ligesom hidindtil, beholde dens aarlige Indkomst og forrige Aaringers Be-

Beholdning, svarende til Kirkens, Præste-Gaardens og Degne-Boelighens Bedligelighed, item til Præstens Undsætning i hans Skatter.

No. 1674. den 16. Sept. Samme Konges Brev af Indhold, at efter Stift-Amptmand Korbikes Forestilling, blev Dragøerne afflagden den giorte Begiæring om at maatte separere sig fra Maglebye Kirke (uden Tvivl for Sprogets Skyld) og gaae til Tornebye Kirke. Item all anden-Separation i Skatte-Register, Fogedens Embede, eller deslige blev afflagen, og Dragøerne tilholdte at blive i Communion med hine.

No. 1683. Samme Konges Brev at udtage af heele Amager-Land ey mere end 40. Matroser.

No. 1690. den 28. Junii. Samme Konges Brev med Tilladelse at Maglebyes Indbyggere med egne Skibe maae lade udføre til Holsteen eller andre tydske Lande, deres Heste, som ere over 10. a 12. Aar gamle. Item et andet Brev af samme Aar og Dag af Indhold, at Schulteis Jan Isbrandsen besværede sig, der fandtes i Maglebye nogle gienstridige, som ved Skifte og Deeling ikke vilde tilståde at en Syster gif lige i Arv med en Broder, endskiont denne Bedtægt af Kongel. Majest. var confirmeret, hvorfor denne Punct i Særdeleshed paa nye blev confirmeret og anbefalet at efterleve.

No. 1694. den 17. Julii. Samme Konges Brev om, at Maglebyes Indvaanere havde klaget over Dragøerne i disse 4. Puncter: 1) Ved Giftermaal og Børnenes Medgifter, vare mange Stykker Jord komne fra Maglebye til Dragøe. 2) Ligeledes skeede det ved Arv, at Dragøerne stødte Maglebyerne af deres Stole-Stader i Kirken, hvilken dog af dem er opbyggt. 3) Tilagnede sig Dragøerne ved Ligbegængelser, samme Frihed som de, til Jord og Klokker. 4) Skulde Dragøerne som tiltage, være sindede at stille sig slet fra Hollænder Meenigheden. Herpaa haver Kongel. Majest. allernaadigst resolveret saa, som følger: ad artic. 1. All den Jord, som er kommen fra Maglebye til Dragøe, skal falde tilbage, naar den Eyermand, som nu har den, er død, og det for en vis fastsatt Priis. Hvem som i Fremtiden vil selge Jord, skal selge den til Byens Indvaanere og ingen anden. Ad artic. 2. Stole-Staderne falde ligeledes efter Eyermandens Død, til Kirken, og skulde

S

Drag-

Dragøerne herefter leye sig Stole-Stader, som kunde anvises. Ad artic. 3. Jord og Klokker skulde betales. Ad artic. 4. Dragøerne maae ikke adskille sig fra Maglebye i nogen almindelig Sag, og ey undrage sig felles Bedtægter, eller fælles Opsyn af Schulteis, hvilken altid forestaaer Dragøe, men der maae holde en Under-Foged, som alting i hans Navn uden Ophold kand udrette.

No. 1700. den 14. Decembr. Kong Friderici IV. Bekræftelse paa hans Hr. Faders Privilegier givne Maglebye Indbyggere.

No. 1704. den 16. Maji. Samme Privilegiens Bekræftelse igiengagen, af hvad Anledning veed jeg ikke.

No. 1726. den 8. Martii fik Hollænderne i Maglebye, efter Cornelis Cornelissen Schout, Jacob Raegaar og Willum Tønnes deres Begiering, en Kongel. Confirmation paa en Bedtægt, giort Anno 1663. den 3. Decembr. imellem deres Bye og Indbyggerne paa Dragøe, og da samme Bedtægt er skreven i deres eget af Hollandsk, Plattydsk og Dansk sammenblandede Sprog, saa vil jeg, speciminis gratia, her indrykke det Instrument, fra Ord til Ord:

Anno 1663. Donnertages dend 3. Decembr. dat Recht gehalten van Schultes Didrich Cornelesen und de gemene Schepens namentlig Jacob Clausen und Didrich Weibrandsen. De solwen Dages heft Schultes Didrich Cornelesen alle Indvaaners op Dragøer vor et Rath stevnen laten, unde wegen de vorige Contract so ere Vorfahren mit unse Vorælders heben gemacht unde ingegangen, este si dorbi wollen bliwen, hier na als si toforn hebben gedan, welche Contract in det vorgangne Krigs-Wæsen unde Fürs-Noth is to nichte geworden. To welcher Citation vortchrevne Dragøers Lude alle samtlich vor it Rath find gemötet, und hebben dar to geantwortet, dat se bi ere vorige Contract wolten bliwen, hernä als se toforne gedan hetten, welcher Indhalt also lüttet. (1) Vor het erste, wat se den Præster schölln gewen vor sin Denst, dat he se underricht in de Kirche. (2) Dat se nemand van unse gemeende ut er Kirchestule sollen drengen. (3) Dat se vor ein olde dode schölln gewen, der hier in et Kirchhoff begraben wird, 8. ß. und vor ein Kind 4. ß. (4) Dat se nemand van unse Gemeen-

meende schölen uddrengen, even dar ein Schip an de Grond komt, unde nemand van unferre schölen de Dragöer Lüde uddrengen. (5) Dat se belowet hebben, vor jeder paar Perde dat se hier op de Weide hebben, to gewen 2. Rixdal. (6) Unde ein Kühe ein Slechdaler. (7) Vor ein Færken 4. ß. unde er Færkens to ringen, nach de Königs Mandat, als behörig ist. (8) Dat alle de jenige so up Dragöe wohnhaft find, unde Perde unde Wagens hebben, schölen to Brig-Geld gewen jærlig jederman 4. ß. und de dar Perde und Wagens hebben schölen gewen gelich mit üns hier in Dörp. (9) Dat se de Bosmand schölen lehren wen der Udskrift falt, gelich also ere Vorfahren gedan hebben. (10) Wen der Königs-Schatt upkomt, oder Reuter-Schatt, so nu upkomt in de Stede vor de Königs Schatt, dat se vor 4. Höffe schölen gewen, gelich als ere Vorfahren alle Tidt hebben gedan. (11) Dat se den Schout schölen anspreken um Vorlof wanneer dat se kley este sade van unse Wide nödig hebben. Dat dit in der Wahrheit ende unwiderröplik van uns ende unse Nachkömlinge schal gehalten werden, wo bowen vermeldt, hebben wi nachgeschribenen Mons Nielsen, Christen Nielsen, Thomas Mathiesen, Piter Hendrichsen, Palm Hendrichsen, Peter Asmusen, Joen Svendsen und Söeren Paulsen up de gemene Dragöer Manne wegen, dat met unse egen Hande este Boemerke bekræftiget unde undergeschrewen up Amack im Holländerdorpe, geschrewen Jar und Dag wo bowen vermeldt.

No. 1728. den 15. Febr. begierte og finge Maglebyes Indbyggere Kongelig allernaadigst Bekræftelse paa en Vedtægt giort til almindelig Bedste, hvoraf den Summariske Indhold er: (1) De siden Pestens Tid ode staaende Gaarde eller Pladser skulde udvises dem, som vilde bygge, og taxeres ved fire Mænd, men bruges Pladserne imidlertid til Gauger, da skal af hver fire Fag Huus-Rum, betales til Byen fire Mark Dansk. (2) At Farbrodre og Morbrodre eller deres Born arve efter den, som ingen nærmere Arving haver. NB. Denne Punct synes meget overflødig i et Privilegio. (3) At myndige Samfrender maae stifte Arv imellem sig selv, alleene at Schulteis og Schepens faaer deres Lon efter Sædvane. (4) At de Myndlinge, som have taget Skade paa deres Capital, formedelft Pengenes Reduction, ey kunde kræve det af Formynderne, naar disse har udbødet Pengene paa Kirke-Stevne,

og om de ey ere udsatte, have ladet dem forsegle med Schultes Signete. (5) Den Formynder, som forsømmer at sette Pengene ud, naar Lønlighed gives, skal selv svare Rente af dem, og af hans Stervboe skal man forlods udtage Børne-Penge. (6) Kirkens, Byens, Møllens og de Fattiges Penge-Forliis ved seene Reduction, beregnes enhver Cassa efter som lidet eller meget af den reducerede Mynt deri findes. (7) Den som flytter fra Hollænderbyen, taber sin Ret til Stole-Stade i Kirken, og om det ved Urv tilfalder nogen uden Byes boende, da beregnes det dog Kirken til Indtægt. (8) Haandverks Folk, som boe i Hollænderbyen har ingen Tilladelse at kiøbe Stole-Stader i den gamle Kirke, ey heller nogen af Byens Jorder, Enge, eller Hauger; men hvad dem arvelig tilfalder, maae de beholde saa længe de boe i Hollænder-Byen, og svare Skatt. (9) Ey heller har Haandverks-Folk eller Enker Forlov, at selge nogen Slags Drik der i Byen, under to Kirkdalers Straf første Gang og siden dobbelt. (10) Hver Mand skal efterleve det, som Schulteis og Schepens beslutte. Men har nogen noget derimod, da kand hand klage for Amptmanden.

No. 1731. den 28. Decembr. Bores nu regierende allernaadigste Konges Confirmation og Gientagelse af oven anførte hans Hr. Faders Brev de dato den 16. May 1704.

Til Oplysning om det, som i en Deel af de anførte Breve meldes om Indbyggerne paa Dragøe og deres Tvistigheder med Maglebyes Indbyggere, maae her gives nogen Efterretning om bemeldte Dragøe. Denne Bye, som ligger paa Landets yderste Pjndt mod Øster-Søen og er en Dependenz af Maglebye, haver i Begyndelsen ikkun havt 2. Gaarde og nogle faae Fisker-Huuse. Men nu er den at ansee som en temmelig god Flek, eller liden Kiøbstæd, bestaaende af meere end 150. Familier og temmelig god Bynning, skiont Huusene for Grundens Kostbarheds Skyld, ligge saa tæt paa hverandre, at om en Ildbrand paaakom, knap et eeneste stoad til at redde. Indbyggerne ere deels Danske, deels Hollændere, og deres Næring bestaaer i Søefart med store og smaae Skibe, af hvilke de altid har i det mindste 100. Stykker til Tieneste for Kiøbenhavn eller andre Stæders Kiøbmænd. Andre nære sig med Fiskerie og atter andre med at lotse og ledsage fremmede Nationers Skibe igiennem Sundet ind i Øster-Søen eller Kattegat. De have hos sig en

en liden Navigations-Skole, og øve deres Ungdom i Styrmands-Konsten, forstaae ogsaa til deels baade Engelsk og Hollandsk.

Nu kommer jeg til den Punkt om dette Folkes Sæder og andre Singulariteter, saasom deres Sprog, Lov, Klædedragt, Levemaade og deslige. Sproget angaaende, da har deres Forfædre talet reen Hollandsk, og deri holdet deres Gudstieneste og Rettergang, men ved Tidens Længde er det bleven en Miskmask af Hollandsk, Plattysk og Dansk, saa at ingen Hollænder nu forstaaer dem tilfulde, hvilket sees saavel af deres Anno 1715. udgivne Psalme-Bog og Catechismo, som af den tilforn anførte Bedtægt i deres nu brugelige blandede Maal. Af den Aarsag har de ondt ved at faae en Præst, som de kunde forstaae i Begyndelsen og indtil hand lærer deres Idiotismum. Dette har bevæget Deres Kongelige Majestæt Anno 1735. at sætte dem tvende Præster for een, nemlig een Plattysk for at vedligeholde efter Begiæring deres eget Maal, i hvilket de sætte en Slags Herlighed og ansee det som en For-Muur af deres Privilegier; men derhos en Dansk, som den største Hob baade i Hollænder Byen og paa Dragøe, der meest bestaaer af Danske, best kand forstaae og opbygges ved.

Deres Øvrighed, Lov og Rettergang angaaende, da dømtes deres Sager forðum efter Nederlandske Love og Bedtægter, indtil de, som før er meldt, selv udbade sig af Kong Christ. IV. den Jydske Lov og Recessen pro norma, hvorfør de og nu staae under vores almindelige Lands-Lov, alleeneste med den Undtagelse, at Arve-Gods deeles anderledes, nemlig saasom findes tilforn anført i Frid. III. Brev af 20. August. Anno 1667. Deres saa kaldte Schulteis, som Amtmanden sætter med sine 4. tilforordnede Schepens eller Bisddeere, dommer alle Sager in prima instantia. Fra ham gaae de til Amtmandens, og omsider til høyeste Rettens Paakiendelse. Bemeldte Schulteis, som i Byen Dragøe holder sin Underfoged, haver temmelig Anseelse, og hans Befalninger eller Anstalter til god Orden og Skik, have vim legis, saa at Amtmanden ogsaa grunder sin Dom derpaa, og de maae i visse Tilfælde efterleves endogsaa af Tornebyes Indvaanere. Ex. gr. Schulteis har for mange Aar siden gjort det til en ubrydelig Lov, at

naar de fiøre til Torvs, da maae ingen, af hvad Bye hand end er, fiøre den anden forbi, enten i eller uden for Kiøbenhavn, men enhver skal, ligesom hand kommer, blive i Linien, undtagen Schulteis eller Schouten selv, som har den Frihed at kunde fiøre dem alle forbi. Denne Dyrigheds-Mand svarer til deres Skat og betaler den i en samlet Summa. Deres Amts-Seigl, som i Stevnamaal, Domme og deslige Tilfælde bruges, er Billedet af en Amager in corpore med et Beggere i Haanden, og en Kury med Urter paa Armen, hvilket efter Sandsagn foregives at være dem beskikket ved den Leylighed, at Sal. Ober-Kammer-Junker von Knut, som den Tids Amtmand, gav en Ordre, hvilken Schulteis tog i Tvivl, og derfor ey efterlevede, saasom hand ey kiendte Amtmandens Haand og Seigl, hvorover de fik et bestandigt Amts-Seigl, som de maatte kiendes ved.

Deres Klædedragt sees her daglig paa alle Gader, dog vil jeg beskrive den for deres Skyld, som ey have seet den. Mandfolkene studse deres Haar af, saa det ikke naaer længere end til Skiorte-Kraven, som er særdeles rynket, med en smal Søm, og staaer lidet ud fra Halsen. Fligene paa deres Hatte opfæstes ey, men henge flade og krummes lidet op ad. Deres Stads-Huer ere runde og temmelig store, bestaaende af blaae Ulden-floset Garn, saa tunge at de veje vel 10. Pund, disse Huer skulde de, efter gammel Tradition, fordum have brugt som Skiolde og taget dem i den venstre Haand, naar de duellerede paa deres Viis, nemlig med lange Knive. De bruge hverken Kiortel eller Kamisol, men have gemeenlig 2. eller 3. korte Troyer paa, af hvilke den yderste ikke naaer længere end til Buxer-Linningen, og staaer ud med en stiv Kant fra Livet, gemeenlig af blaae Klæde. Deres Buxer ere vide og rynkede efter Søe-Mands Viis, og naar Amageren er i sin fulde Prydelse, har hand i det mindste 5. Par Buxer paa, som gjør hans Under-Deel meget breed og anseelig. Deres daglige Strømper ere gemeenlig hvide; men naar de ere i deres rette Prydelse, have de sorteblaae Klædestrømper, og røde Charlagens Undertrøyer. Deres Skoe have spidse Hæle, og Over-Lederet ikke heftet videre til Under-Lederet, end saa vidt det gaaer noget over Tærne; dernæst er en smal Stremmel over Foden og Bristen, hvor den med Bagstykkerne
fan-

sankes og ey spendes, men bindes med Baand, i hvis Ender henge smaae Duske.

Qvindfolkes Dragt er denne: De Ugiftede gaae med blot Hoved og fletted Haar udi Solennitæter, og undertiden, naar de komme til Kiøbenhavn, ellers ligesom Konerne, nemlig med en hvid rynket Hat. Paa Livet bære de korte Trøyer med smalle Ermer, gemeenlig med smaae Opflag. Skiørterne, som ere enten af sort glindsende Lærret, eller blaae Klæde, heftes over Trøyerne, men gaae ikke længere end til lidet under det Lykke paa Beenene. Naar de ere i fuld Prydelse, skulde de have 8. a 9. Skiørter paa, tilligemed en Pels af hvid Skind, meget konstig syet og bestukken. De bære gemeenlig sorte Strømper, og Skoe næsten ligesom Mændenes. Deres Hals-Tørklæder eller Kraver have smaae Duske og Knuder i Enderne. Paa Hovedet bærer de aldrende Koner en sort Carduans Hue med Forværk om.

Udi bemeldte deres Klæder, saavelsom i Omgang med all deres Arbejde, ere Amagerne særdeles reentlige frem for andre Bønder-Folk, og lade deri intet falde af deres Fædernelands Brug, anseet, at de endog- saa til Overflodighed toe, skylle, og skrabe deres Kar og andet Huusgeraad, hvorved deres Melk og Smør, som tillige med Hauge-Urterne, 2. gange om Ugen offentlig fallholdes i alle Kiøbenhavns Gader, særdeles paa det efter dem kaldte Amager-Torv, vinder en særdeles Priis, og haver stor Reenligheds Credit.

Slet saa reentligt synes det ey at kunde gaae til med den Mad, de daglig selv æde, eller i det mindste synes det, at Smagen maatte være underlig for en uvant, nemlig nesten all den Mad de æde Ugen igiennem, faage de om Søndagen tilsammen i een eeneste stor Kiedel, og opvarme daglig deraf noget efter Fornødenhed. I Kiedelen legges efterfølgende ulige Species: 1. Saltet Kiød og Flest. 2. Grøn-Kaal i en Garn-Pose eller et Net. 3. Hvid Kaal i et andet Net. 4. Erter i en stor Krukke. 5. Grød i en Pose. 6. Gule Rødder, Roer ic. Danske Folk, som tiene hos dem og antage deres Dragt, venne sig snart dertil, efterdi de give god Lon. De leve alle tarvelig, gifte ikke deres Børn uden for deres Stand, og sanke gemeenlig stor Rigdom. Levermaal horer man hart ad aldrig at begaaes imellem dem. Paa deres Brylluper og andre Samqvem
leve

leve de tarvelig, sætte ingen Værd i at kunde drikke, og Drukkenskab har altid været foragtelig iblant dem. Derover opnaae de gemeenlig en meget høy Alder, og paa Slagsmaal findes gandske faae Exempler, med mindre det kand være imellem deres Tieneste-Folk. I deres Ord og Udsærd lade de see en Slags Gravitæt, endogsaa naar de tale med fornemmere Folk.

Dog gaaer deres Verbarhed ey saa vidt, at de jo have adskillige Lege og Danke imellem sig, samt egne Spillemand. Af Dankene er særdeles een som skal vise en Dvælsel i stor Behændighed, nemlig, da de paa en liden Dyrge Sand, sætter et hvalvt Beggere, og paa Beggeret et Egg. I det de danke der omkring, give de et saa behændigt Stød med Foden til Beggeret, at dette flyver bort og Egget ubeskadet bliver liggende paa Sandet. Den Dankende bliver ved, og kommer Egget saa nær at hand meget lemfældig fatter det imellem begge Fodder, flytter det adskillige Gange, og endelig opleder under bestandig Danken sit Beggere, som hand atter med Fodderne i en hoppende Danc hvælver over. Egget og omsider fremviser dette ubeskadt. Deres offentlige Lege, som indtil vore Tider har vedvaret, vare først om Fastetavns Tider at indelukke en levende Katt i en Tønde, naar denne var ophængt ved et Reeb 6. a 8. Alen fra Jorden imellem tvende Stotter. Der igiennem reed een Umager efter den anden, og med lange Stager, saasom temmelige Spyd, gæve hver et vældigt Stød til Tønden, indtil saa længe Bunden gik ud, og den bængstede Arrestant slap af sit Fængsel, efter lang Skrig og Klage, da dens Forløser blev et Mars Katte-Konge, og af sine Medbrødre holdt Skatt-fri. Deres Tieneste-Folk var det ikke tilladt at ride med dem, deres vorne Sønner rede hos Faderen naar hand var bleven gammel. Samme Tid havde de en anden Slags Lege, som bestod i at ophænge ligeledes imellem tvende Stager, en levende Gaas ved Fodderne, og at bestryge Halsen med grøn Sebe, saa den blev gandske glat. Siden rede de igiennem, og grebe den saa længe om Halsen, at denne omsider fulgte med, og den Nyttter, som beholdt Gaase-Halsen i Haanden, blev det Mars Gaase-Konge. Slige Daarligheder holdtes for dumd, pro more & gustu seculi, meget solenniter, og i mange endogsaa fornemme og høye Tilfueres Nærværelse. Nu synes det de gode Umagere indsee den Synd, der er i at underkaste Creaturet den Piinagtige Forfængeligheds Tieneste, uden nogen Nytte eller Fornødenhed, saa de siden No. 1733. har und-

holdt

holdt sig derfra, da deres Sogne-Præst Mag. Matthias Hviid, ved en særdeles Prædiken overtalede dem til at lade det fare.

Om disse deres Lege siger W. Beringius i det tilforn anførte *fragmento Obsid. Havn. anecdoto*. Nullæ huic genti perpotationes, nullum in contuberniis fritillum, nisi quod ament quædam ignota gentibus, ruralis otii oblectamenta, ad æqvæstres ludos accedente quàm proxime imagine: decurrunt enim in stadio, sed ad feles & anseres, ne de indole dubites, aut rusticos ignores. Et vero has festivitates vix permittunt sibi, nisi in remissionibus Bacchanalium, cum lascivire universo propemodum orbi, non usu jam magis quàm legibus est receptum.

En Ting maae jeg endnu erindre, angaaende denne Hollandste Colonie, nemlig, at naar den mod Dannemark rasende Calumniant Molesworth Cap. IV. foregiver: Amagerne havde fordum havt store Privilegier, og besadde endnu nogle, men vare blevne Resten berøvede og ventelig vilde med Tiden tabe dem alle, da er denne Spaadom om det tilkommende, ligesaa formastelig, som Beretningen om det forgangne, Grundfalsk. On leur avoit accordé autrefois de grands privileges, de quelques uns desquels ils jouissent encore aujourd'huy; mais les autres leur ont été retranchez, & il est à craindre, qu'on n'en vienne peu à peu à les traiter comme les autres sujets. Denne Usandhed behøver ingen anden Tgiendrivelse, end at man erindrer sig, hvad tilforn er anført til Beviisning paa det som er tvertimod, og jeg tvivler meget at vore Hollændere paa Amager, efter et Nars Forsøg, skyttede om at bytte med Hollænderne i det Land, som deres Fædre vare uddragne af, hvor Almuens Frihed er stor i Ord og Indbildning, men ellers liden nok.

Ligesom jeg tilforn kortelig meldte om en ældre Colonie af Nederlænder, fordum etableret i Ribe, saa vil jeg og endnu sige lidet om et Par andre Colonier af samme Nation paa Dansk Grund, siden Amagerens Ankomst; Den eene er de udi Fridrichstadt i Fyrstendømmet Schleswig eller Synder Jylland, for 120. Aar siden boesatte Hollændere, hvis Fædre, fordi de holdt med Jacobo Arminio, og nægtede den absolute Naade, maatte i forrige Seculi Begyndelse, udstaae megen Trængsel, endogsaa der, hvor Republicuens Hoved Grund skulde være Religions-Frihed. Hvor mange de da ankomne Hollændere vare, vides vel ey til visse, dog sluttes, at deres Tal maae have været temelig stort, efterdi Caspar Danckwertb p. 136. siger, at Byen Fridrichsstadt af dem blev opbyggt ziirlig og

ordentlig NB. paa een Gang. Dernæst sluttes ogsaa deres Almues Mængde nogenlunde deraf, at der iblant dem var et temmelig Tal rige, fornemme og berømmelige Mænd, saasom Adam van de Wahl, Herre til Muisbergen, Johan de Hahn, tilforn Pensionarius i Harlem, Wilhelm van der Howe, Herre til Wedde, Florentius Simon, Med. Doct. Petrus van Dam, Conradus Vorstius, Grevincovius, Johannes Arnoldi, Petrus Engelgrafe &c. Disse søgte strax, efterat deres Sag paa det Concilio til Dordrecht, Anno 1619. havde fundet saa slet Medhold, Tilflugt til Hertog Friderich III. af Schleswig, og udbade sig af ham et lidet Stæd kaldet Seebyll, i Amtet Stoppelholm, ved den Flod Treene, hvis Band de ved kostbare Sluser og Canaler ledede deels omkring, deels igiennem deres Stad. Dens Bygning begyndtes Anno 1621, efter Hollandsk Façon, og er den allernetteste Bye her til Lands. No. 1625. blev den saa kaldte Arminianske eller Remonstrantiske Kirke begyndt, og No. 1650. er dertil kommen en Lutherisk Kirke, siden mange af Landets egne søgte Borgerskab sammesteds, og blandede sig med hine. Nogle af de første Stiftere søgte Holland igien, da de efter Prins Mauritz af Oranien hans Død, fik meer Medhold i deres Fæderneland, men derimod indfandt sig andre Hollændere af den saa kaldte Menonistiske Sect, som endnu leve der fredelig og vel med Næsten.

Den anden Colonie, som siden Amagerens Tiid er ankommen fra Nederland til Dannemark, bestod af en Deel Fabriqueurs, som under Kong Frid. III. og Christ. V. Regiering indfandt sig i Kiøbenhavn, deels af Reformert Religion, hvilke søgte den, dem og andre Nationer af samme Bekjendelse indrømmede Reformerte Kirke, deels af den Augsburgiske Confession, hvilke vel ikke fik en eegen Hollandsk Kirke, da deres Tal ey var ret stort. Men derimod blev dem til Bedste beskikket en Hollandsk Tolv-Prædiken i Holmens Kirke No. 1687. Dog dette varede ey længe, efterdi de, saa vidt jeg har kundet spørge, ey havde flere end tvende Hollandske Præster, nemlig Mag. Hummer, som siden kom til Amager, og Mag. Thura, siden Biskop i Ribe. Men da denne 1703. blev kaldet til Marhuus, kom ingen Hollandsk Præst efter ham, og de saae Hollændere af Lutherisk Religion, holdte sig enten til

Dansk eller Tydsk Kirke.

J. F. R.

Anden Bart

af den Historiske og Physiske Beskrivelse over Nord-Lyset,

handler om den Kundskab, som de gamle Græker og Romere
2c. have havt om dette Meteoron eller Luft-Skin, samt deres adskillige
Meeninger derom, item hvorledes de Beretninger, som udi gamle Hi-
storier og Krøniker læses om forfærdelige Cometer og Himmeltegn, og
om deres Betydninger, have deres Oprindelse fra det Hedeniske Afgu-
derie, og ere iblant de Christne fortplantede med videre; hvil-
ket udi efterfølgende fem Capitler skal blive
forklaret:

Det I. Cap. Om adskillige Lysninger i Luften, som af de
gamle Græker ere beskrevne.

II. Cap. De Grækens Forklaring og Meeninger om fore-
skrevne Lysningers naturlige Oprindelse.

III. Cap. Om forstræffelige Himmeltegn og Cometer,
som de Romerske Pontifices og Augures hos Hed-
ningene forklarede at være Advarseler om deres
Guders Hevn og Bredde.

IV. Cap. Hvorledes den Hedeniske Lærdom og Over-
troe om forfærdelige Himmeltegn og Cometers
Betydninger iblant de Christne er forplantet.

V. Cap. Betænkning om den Nytte og Gavn, som fly-
der deraf, at man paa en fornuftig Maade betrag-
ter og beskriver adskillige slags Phænomena, som
i Naturen forekommer.